

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 871

מסכת גיטין מ"ט - נ"ה ♦ כלים י"ט, א' - י"ט, ו'

בס"ד, כ"א שבט תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ אדם ששכח להפריש חלה מן המצות
- ♦ הפרשת חלה על ידי קטן
- ♦ מתי יש לסתור חריגת בנייה
- ♦ בנייה בשוגג על שטח של הזולת
- ♦ מגרש שנמכר פעמיים

- ♦ מכירת נכסי יתומים לצורך נדוניה
- ♦ מקור סמכותו של האפוטרופוס
- ♦ הרחת מים, הפעולה והתוצאה

- ♦ כיצד נוצר חלום?
- ♦ חלומות הנביאים
- ♦ אדם שנדר בחלומו
- ♦ פתרון החלום, על פי הפותר
- ♦ כ"ב אותיות, כנגד מאה ברכות

דבר העורך

סיפור מימי

מלחמת העולם הראשונה

הסיפור הבא נמצא לאחר מלחמת העולם הראשונה, ביומנו האישי של קצין מודיעין גרמני ששירת בעיר וורשה בתקופת המלחמה.

ביומנו מספר הקצין, כי באחד הימים התקבלה ידיעה מודיעינית במשרדו, על תנועה חשודה המתרחשת באחת החצרות שברובע היהודי בעיר וורשה. בפרטי הידיעה נמסר, כי עגלונים מגיעים אל החצר בזה אחר זה, עגלותיהם ריקות מכל סחורה והם נעלמים בתוך החצר הגדולה.

הידיעה חייבה בדיקה מיידית, מפני שמן התיאור עלה חשד כבד למעשה ריגול.

הקצין יצא אל הכתובת המצויינת בלוויית שני אנשי ביטחון, צפה אל המתחם וחזה בעיניו בתופעה - עגלונים חונים עם עגלותיהם הריקות ונעלמים לאנשהו בתוך החצר.

בלש הקצין אחר אחד העגלונים, עלה בעקבותיו לאחת הקומות העליונות בבניין שעמד בחצר, ונכנס עמו יחד אל תוך אחד הדירה. משנפתחה הדלת הבחין הקצין בחדר גדול בו ניצבו שני שולחנות ארוכים, לידם ישבו העגלונים בכובעיהם המיוחדים, רכונים על הספרים, ואיש זקן מסביר להם דבר-מה.

דף נב/א דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין

כיצד נוצר חלום?

בסוגייתנו מבואר, שרבי מאיר מנע מאפוטרופוס של יתומים מלמכור את נכסיהם, משום שאפוטרופוס אינו רשאי לסחור בנכסי יתומים אלא לצורך מחייתם השוטפת. בלילה חלם רבי מאיר, כי משמים מכוונים את האפוטרופוס לגרום הפסדים לנכסי היתומים, מחמת אביהם הרשע, או משום שהם עצמם היו רשעים (עין בהגהות היעב"ץ), אך הוא לא התייחס לכך, ואמר: "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין".

חלומות הנביאים: הרמב"ם מבאר (מורה נבוכים חלק ב' פרק מ"ה, הלכות יסודי התורה פרק ז' הלכה ב'), כי למרות שבתנ"ך מובאים חלומות רבים שנמצאו אמת לאחר מכן, לא היו אלה חלומות רגילים, כי אם חלומות בדרגת נבואה, שעליהם ודאי לא נאמר שאינם מעלים ושאינם מורידים.

כיצד נוצר חלום? התשב"ץ כותב (שו"ת חלק ב' סימן קכ"ח על פי הגמרא במסכת ברכות נה/ב), כי החלומות מתחלקים לשני סוגים. החלומות שאינם שקר, מקורם במלאך החלומות, ואילו חלומות הבאי נובעים ממזונות עבים שאכל האדם, ואדיהם העולים מקיבתו משפיעים על מחשבותיו, כך שתמונות שנקלטו על ידו במשך היום מתרוצצות במהירות בראשו, וצירופן נדמה לו כחזיון ההופך לחלום.

בספרי הפוסקים לדורותיהם, זנים במספר נושאים הנוגעים לגבי חלומות, וביניהם, האם יש לחשוש מחלום המכיל דברי פורענות, והאם אדם הנודר בחלומו או מקבל על עצמו קבלות, חייב להתייחס לכך כאילו נדר בהק"ץ.

אדם שנדר בחלומו: אף על פי שדברי חלומות אינם מעלים ואינם מורידים, יש מן הראשונים (שו"ת הרשב"א חלק א' סימן תרס"ח) הסוברים, כי אדם שנדר בחלומו - צריך התרה, כאדם שנדר בהק"ץ. אמנם, לדעת הרא"ש (שו"ת, כלל ח' סימן י"א) אין להתייחס לחלום זה. להלכה, כתב השולחן ערוך (יו"ד סימן ר"י סעיף ב'), כי יש לחוש לדברי המחמירים.

האם מועילה התרה בחלום? עם זאת, הגמרא (נדדים ח/א) מתייחסת בכובד ראש לאדם שחלם כי **מנדים** אותו, ואומרת, כי עליו להתיר את נידויו, מפני שלגבי כל חלום יש להסתפק אם הוא מן החלומות האמיתיים אם לאו. לפיכך, כאשר מדובר בדברי פורענות כנידוי, על החולם לחשוש, שמא "בשליחות המקום נתגדה" (ר"ן שם). גם אם באותו חלום שנידוהו, הוא הוסיף לחלום שמתירים לו את הנידוי, אין לו לסמוך על כך, שהרי גם בחלום שהוא אמת יש מקצת שקר, ואם כן יתכן שההתרה אינה אמת. כך גם פוסק השולחן ערוך (יו"ד סימן של"ד סעיף ל"ה).

צעילוי נשמת

הר"ר **אליעזר וידר** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע כ"א בשבט תש"ם
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו
הר"ר **דב וידר** ומשפ' שיחיו - נתניה

צעילוי נשמת

הר"ר **שמעון פלס** ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל
נלב"ע כ"א בשבט תשס"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שרה סיבוני** ע"ה
בת אסתר ע"ה
נלב"ע כ' בשבט תשס"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידו
הר"ר **שמעון סיבוני** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

נר ה'
נשמת
אדם

א"מ הר"ר **אברהם נח ליפסקר** ז"ל ב"ר יצחק מאיר יהודה הלוי ז"ל נלב"ע ו' באדר תשנ"ח
א"מ מרת **שרה ליפסקר** ע"ה ב"ר חיים יוסף זלובסקי ז"ל נלב"ע כ"א בשבט תשנ"ט
תנצב"ה

אות וסימן משמים: יהודי בעל חוב, חלם כי הוא נשבע לפרוע את חובו ביום פלוני, והוא שאל את הרדב"ז אם עליו להתייחס לכך ברצינות. בתשובתו (ש"ת חלק ד' סימן צ"ט), הכריע הרדב"ז, כי גם הסוברים שאין לאדם לחשוש לחלום בו הוא נשבע או נדר, בכל זאת, כאשר הנדר הוא לדבר מצווה, סימן ואות הוא כי מן השמים מזרזים אותו לקיים מצווה זו. לפיכך, עליו לפרוע את חובו ביום שעליו נשבע בחלום, שהרי פריעת בעל חוב מצווה היא.

פתרון החלום, על פי הפותר: מעניין לציין את דברי המהרש"א (ברכות נה/ב ד"ה שכל החלומות), כי ברוב החלומות, למעט אלה שמקורם ממלאך החלומות, לפותר החלום השפעה על פתרון החלום, ואם יפתרנו בטוב - מוטב, ואם יפתרנו ברע - יירע בכך לחולם החלום. המהרש"א מוסיף, כי בל נתפלא על כך שבכוחו של פותר החלום להכריע כיצד יתפרש החלום, שהרי, "מצינו שיש כח בנפש האדם לפעול בעינו לטוב", וכן הוא יכול לפעול לרעה על ידי הטלת עין הרע.

חלום ושברו: בעל בן איש חי ידוע היה בפקחותו הרבה. מספריו עולה, כי אנשים נהגו להציע בפניו חלומות מוזרים שנתגלו להם בחזיון הלילה, בתקווה שהוא ידע לפתרם. פעם אחת, חלם אדם כי הוא קורא את אותיות הא' ב' מספר פעמים, אך הוא טועה ומדלג מאות לאות ואינו מצליח לקרוא לפי הסדר. את דבר חלומו הוא שיגר אל הבן איש חי, בצינו, כי נפשו עגומה עליו מחמת החלום, והוא מבקש "פתרון אמיתי לחלומי".

כ"ב אותיות, כנגד מאה ברכות: בעל בן איש חי מצטט בתשובתו (ש"ת תורה לשמה סימן תס"ו) את דברי האריז"ל הכותב, כי "כ"ב אותיות הא' ב' מכוונות כנגד מאה הברכות שיש לברך בכל יום, וכאשר אדם מחסיר ברכה, האות המכוונת כנגדה נחסרת, ואם אינו מברך כיאות, אותה האות "חשוכה ובלתי מאירה". אמר, איפוא, בעל בן איש חי לחולם החלום, כי מן השמים מורים לו, שעליו להקפיד על אמירת מאה ברכות בכל יום כראוי.

דף נב/א כאן להאכיל כאן להניח

מכירת נכסי יתומים לצורך נדוניה

סוגייתנו עוסקת בהגדרת סמכויות אפוטרופוס של נכסי יתומים, ואומרת, כי האפוטרופוס רשאי למכור נכסים מירושת היתומים, אך ורק לצורך מחייתם השוטפת, אך אין הוא רשאי למכור בהמות, עבדים ושפחות, שדות וכרמים כדי להפיק רווחים שייזקפו לטובת היתומים. בטעם הדבר מבאר רש"י (ד"ה אבל), כי חז"ל דאגו למנוע פגיעה אפשרית בנכסי היתומים, ועל כן הורו, שברשות האפוטרופוס יהיו מעות בכמות הנחוצה לקיומם השוטף של היתומים ולא מעבר לכך, כדי שליתומים לא יגרם הפסד ניכר אם המעות ייגנבו. טעם נוסף אומר רש"י, שהיתומים מתכבדים בנכסים שהותיר להם אביהם, ואף שאם ימכרום יגדל הונם, מכל מקום, לטובת היתומים מן הראוי להותיר ברשותם את נכסי אביהם.

מקור סמכותו של האפוטרופוס: הגמרא (קידושין מב/א) דורשת, כי מן התורה בית דין מצווה להעמיד אפוטרופוס על נכסי יתומים, אשר רשאי למכור מנכסיהם בעת הצורך ולהפריש תרומות ומעשרות מפירותיהם, אף על פי שאינם שלו. לדעת הרמב"ן, סמכותו של האפוטרופוס נובעת מן הכלל: "וזכי לאדם שלא בפניו", ומאחר שהוא פועל לטובת היתומים, מעשיו קיימים. ברור, איפוא, כי כאשר הוא מוכר נכסים שלא לצורך, אין המכירה חלה, שהרי אין זו זכות עבור היתומים. אמנם, לדעת בעלי התוספות (גיטין מב/ד ד"ה אתם), והרשב"א בסוגייתנו, האפוטרופוס יונק את כוחו מבית הדין, שבכחם להפקיע ממון, שהרי "הפקר בית דין הפקר".

מכירת נכסים לצורך נדוניה: רבה של העיר הוסיאטין הציג בפני המהרש"ם מברזן זצ"ל את השאלה הבאה: לבחור יתום מקהילתו, שעדיין לא מלאו לו עשרים שנה, הוצע שידוך. אולם, אבי הנערה מוכן להשתדך עמו, בתנאי שנכסי הירושה יימכרו עתה, ותמורת המכירה תושלש בידי שלישי נאמן. אלא, שלפי הגמרא (גיטין סה/א), כל עוד לא מלאו לאדם עשרים שנה, אין לו רשות למכור קרקעות שירש. כמו כן, האפוטרופוס של הנכסים, אינו רשאי למכור מנכסי היתום אלא אך ורק לצורך מידי של היתום, ואילו במקרה זה, אבי הכלה רוצה שהנכסים ימכרו עתה והשידוך יתקיים לאחר זמן. ואמנם, בעל חידושי הרי"ם (ח"מ סימן ה') הכריע בעניין דומה שהובא בפניו, כי אין למכור את הנכסים, שהרי חז"ל חששו לגורל מעות יתומים העומדים זמן רב.

המהרש"ם (ש"ת חלק ו' סימן רל"ה) שדן בנידון, הודה, כי אמנם ההלכה אינה מתירה למנות אפוטרופוס למכירת הנכסים. אלא, שהוא ייעץ לרב הקהילה, למרות זאת, כי לצידו עומדת אפשרות מעניינת לקיום שידוך זה, על פי המבואר בטור וברמ"א (ח"מ סימן ר"צ סיף י"ג), שלבית הדין נתונה הסמכות להורות לאפוטרופוס למכור את הקרקעות. על כן יכנס הרב את חברי בית הדין של קהילתו, שיורו לאפוטרופוס למכור את קרקעות היתום, ויחדיו יטכסו עצה כיצד לשמור על המעות באופן הראוי ביותר. בדבריו מציין המהרש"ם, כי בטרם מכירת הנכסים, עליו לוודא, כי אכן שידוך זה הוא לטובת היתום, וכי היתום מסכים למכירת הקרקעות.

דף נג/ב המבשל בשבת

הרתחת מים, הפעולה והתוצאה

מבואר בסוגייתנו, כי חכמים קנסו את המבשל בשבת במזיד, שאינו רשאי לאכול את התבשיל לעולם, כדי שלא יהנה מחילול השבת. ואילו המבשל בשוגג, אינו רשאי לאכול עד צאת השבת (עיין רש"י ד"ה למוצאי שבת). הלכה זו נפסקה לגבי כל סוגי המאכלים, ואף לגבי אלו אשר גם ללא בישולם אפשר לאכולם, כגון, פירות חיים, מפני שהבישול משביחם. אולם, ישנו דיון מעניין הנוגע לגבי מים בלבד, השונים בטבעם משאר המאכלים, שיש לדון האם גם עליהם חלה גזירת חז"ל ואם בישולם בשבת אין להשתמש בהם.

מיד הבין הקצין, כי לא עלה על אסיפת מורדים, וכי לא יזכה בעיטור כל שהוא על חשיפת תא טרור או רשת מרגלים, ובכל זאת נשאר במקום מפני שסקרנותו בערה בו.

אמור לי נא, פנה בלאט אל אחד העגלונים, מה עושים כאן?

- **כאן** מתקיים בית מדרש, השיב העגלון, ואנו לומדים בו.

- **הרי** לא יום כיפור היום ולא ראש השנה, מה אתם עושים כאן?!

- **אנו** באים הנה כל יום כדי ללמוד גמרא.

הקצין לא האמין למשמע אזניו. האם ברצונך לומר לי, כי אתם מתאספים כאן מידי יום ביומו ושומעים הרצאה בתורת המשפט היהודי?

- **זהו** בדיוק, ענה איש שיחו.

הקצין השתומם והתפלא, חזר למשרדו ממשימת הביולוש ורשם ביומנו: היעלה על הדעת אצלנו בגרמניה, שחבורת עגלונים תתכנס יום יום, אחרי יום עבודה מפרך, כדי לשמוע הרצאה מפי פרופסור למשפטים?

הוא לא הבין.

אבל רבבות היהודים העמלים לפרנסתם מבינים, מרגישים, חשים ויודעים, כי לא נועד כל יום העבודה המפרך, אלא כדי להגיע אל השעה המתוקה והטובה, בה הם זוכים להסתופף באהלה של תורה, ליוזן הימנה ולהטהר מהבלי העולם הזה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף מט/ב מיטב שדהו של ניזק

טוב, כלפי מי?

במסכת מגילה (יג/א) נחלקו רב ורבי יוחנן על הפסוק "וישנה ואת נערותיה לטוב", אם הכוונה שהאכיל אחשוורוש את אסתר כתלי חזיר או שהאכילה זרעונים.

בש"ת עמודי אור (סימן קס"ב) מבאר שנחלקו במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בסוגייתנו אם 'מיטב' האמור בפסוק הוא מצידו של הנותן (המזיק) או מצדו של המקבל (הניזק). אם הטוב שנתן לה היינו טוב של הנותן, אחשוורוש, הרי זהו קתלי דחזירי, ואם הטוב מצד המקבל, אסתר, הרי הטוב בשבילה הוא מאכל כשר, זרעונים...

דף נ/א והתני אברם חוזאה

אברם

כתב בעל סדר הדורות שצריך להגיה 'אבימי', על פי האמור במסכת נדה (ה/ב) שאבימי בא מחוזאה.

מה הכריחו להגהה זו? ביאר המהר"צ חיות: הוקשה לו היאך נקרא אדם בשם שאין לקוראו, אחר שבברכות (סוף פ"ק) נאמר שאין לקרוא לאברהם אברם (עיי"ש עוד).

מאידך המהרש"ל בים של שלמה בשמות גיטין במסכתנו (פ"ד) כותב שיש ואדם חפץ לקרוא אברהם על שם חמיו שמת, אלא שאביו בחיים ושמו אברהם גם כן, ועל כן הוא קורא לבנו "אברם".

דף נב/א ולוקחין להם ספר תורה תפילין ומזוזות

מקור להנחת תפילין לפני הבר מצוה

מכאן מקור לנאמר במגן אברהם (סימן ל"ז סעיף ג') שיש להקדים להניח תפילין מעט לפני גיל בר מצוה, שהרי אפטרופוס של קטנים הוא, והוא קונה להם תפילין! (נפש חיה).

כידוע, (שבת לט/א) "אין בישול אחר בישול". כלומר: מאחר שאין תועלת בבישול חוזר של אוכל מבושול, אין חימומו מוגדר כפעולת בישול, ומשום כך מותר לחמם אוכל יבש בשבת קודש [רק להניחו על גבי סיר, אך לא על גבי האש אף אם היא מכוסה! (עיין שולחן ערוך או"ח סימן ר"ב)]. אולם, לגבי דינם של מים שבושלו והצטננו, ממחלוקת הראשונים [לגבי תבשיל שיש בו מים, כגון מרק] עולה, כי יש לדון אם דינם ככל המאכלים, שאם בושלו בערב שבת מותר לחממם בשבת, או שמא שונים הם, ואין לחממם בשבת אחר שצטננו.

מדוע מרתיחים מים? לדעת רבים מן הראשונים (רש"י, רא"ש, תוס"ע סימן ש"ח סעיף ד'), אסור לעשות כן, מפני שהתועלת בבישול מים היא בחימומם בלבד, ולאחר צינונם בטל רישומו של הבישול הראשון והרי הם כמים שלא בושלו כלל, שאין לחממם בשבת. אולם, הר"ן וראשונים נוספים (רמב"ם, רשב"א שבת מ/א עיין ביאור הלכה שם), חולקים וסוברים, כי עיקר פעולת בישול המים מיועדת להשביחם, וכפי שידוע בימינו, כי למים רתוחים תכונות שאינן קיימות במים שאינם רתוחים (אגלי טל מלאכת אופה סימן י"ס ק"ב), ולפיכך, דינם של המים זהה לשאר המאכלים שאף אם צטננו, מותר לחממם בשבת.

עתה נבחין, כי למחלוקת זו השלכה גם לגבי השאלה אם גזירת חכמים שאסרו על המבשל במזיד ליהנות מתבשילו לעולם, חלה גם על מים שבושלו במזיד בשבת. שכן, אם פעולת בישול המים נועדה לצורך חימומם בלבד, יוצא, איפוא, כי לאחר שצטננו המים, שוב אין השותה מהם נהנה מכך שהם התבשלו בעבר, וגזירת חז"ל שלא יהנה אדם ממעשה חילול שבת, אינה יכולה לחול על מים אלה. אולם, לדעת הסוברים, כי פעולת הבישול נועדה להשביח את המים ולהעניק להם תכונות נוספות, ודאי שגזירת חז"ל חלה גם על המבשל מים, שלא יהנה מהם, מאחר שבשתיית המים המשובחים הוא נהנה ממעשה חילול השבת (ש"ת מנחת יצחק חלק י' סימן כ"ח בשם חמדת ישראל קונט' נר מצוה אות י"ז).

מן הראוי לציין, כי נידון זה הוא לגבי ההשתמשות במים אלה לאחר השבת. אולם, לכל הדעות, **בשבת עצמה** אין לשתותם, משום שנעשה בהם איסור, כמבואר ברמ"א (או"ח סימן ר"ג סעיף ה' ועיין חז"א או"ח סימן ל"ז ס"ק כ"ז).

דף נד/א המעשר בשבת

אדם ששכח להפריש חלה מן המצות

הגמרא בסוגייתנו מביאה את המשנה במסכת תרומות, (פרק ב' משנה ה'), האוסרת להפריש מעשרות בשבת, משום שהפרשה זו נראה כתיקון כלי, כי על ידי כך הפירות נתקנים ומוכשרים לאכילה. דין זה קיים גם לגבי הפרשת חלה (פרי מגדים במשבצות זהב או"ח סימן תמ"ד ס"ק ב'), שאסור להפריש חלה בשבת וביום טוב, משום שגם הפרשת החלה מתקנת את הפת שתהא ראויה לאכילה, ולפיכך היא נחשבת כתיקון ומלאכה. מצוות הפרשת חלה רווחת פחות בימינו מאופייני המאפיות והקונדיטוריות, אך בערבי פסחים אנשים רבים אופים בעצמם ב"חבורה" את המצות עבור חג הפסח, וכאשר מכניסים את המצות לקרטון ומצרפים כמות גדולה של מצות, הן מתחייבות בהפרשת חלה, אותה יש להקפיד לעשות בערב פסח, שכן בשבת וביום טוב אין להפריש חלה, והאוכל מצה שלא הופרשה ממנה חלה, לא יצא ידי חובה בליל הסדר, משום שאכילתה היא "מצווה הבאה בעבירה" (פרי מגדים סימן תנ"ד משבצות זהב ס"ק ד').

היה זה בירושלים, בערב פסח שחל בשבת. יהודי בעל משפחה נזכר בשבת אחר הצהרים, כי לא הפריש חלה ממצותיו, וברשותו לא היו מצות נוספות לקיום מצוות החג. האיש פנה אל גאון הדור, המהר"ל דיסקין זצ"ל, שבחכמתו הרבה הציע בפני אותו אדם את הפתרון הבא (הובא בשו"ת הר צבי או"ח חלק ב' סימן א):

כידוע, קטן פטור מכל המצוות ואף אין תוקף למעשיו, משום שאין בו די דעת להבינם לאשורם. משום כך, קטן המפריש תרומות, מעשרות, או חלה - אין הפרשתו מועילה. אולם, קטן שהגיע לגיל שנים עשרה, אף על פי שעדיין פטור הוא מן המצוות, בכל זאת הוא נחשב כבר-דעת לגבי נדריו וקנייניו, וכך גם חלים הפרשת תרומה והפרשת חלה הנעשים על ידו (גיטין סה/א), משום שמגיל שנים עשרה, הוא נחשב כבר-דעת לגבי עניינים אלה.

הפרשת חלה על ידי קטן: על פי זה ייעץ מהר"ל דיסקין זצ"ל לאותו אדם, כי יקנה מצה אחת לבנו שהגיע לגיל שנים עשרה, ויורה לו להפריש חלה מן המצה שהוקנתה לו, וכך תותר אכילת כל המצות, שהרי הפרשת החלה מועילה לכל המצות. אמנם אסור לצוות קטן לעבור על איסורי תורה (משנה ברורה סימן שמ"ג), אך במקרה זה יש לסמוך על הראשונים (ר"ן שבת קכ"א) המקילים וסוברים כי אין איסור להורות לקטן לעבור על איסור, כאשר הקטן עושה זאת עבור עצמו, והקטן הרי מפריש חלה לצורך המצה שהוקנתה לו.

דף נה/א ועל המריש הגזול שבנאו בכירה שיטול את דמיו מפני תקנת השבים

מתי יש לסתור חריגת בנייה

במשנתנו מובאת תקנת חז"ל, המכונה "תקנת השבים", שנועדה להקל על גזלנים במקרים מסויימים. על פי דין תורה, אדם שגזל חפץ חייב להשיבו לבעליו, ואינו רשאי להותיר את החפץ ברשותו ולשלם את תמורתו. חז"ל תקנו, כי אם הגזלן השתמש בחפץ הגזול לצרכי בנייה, כגון, גגב קורת עץ ובונה בה את ביתו, הוא רשאי לשלם את דמי הקורה לבעליה, ואינו חייב לפרק את ביתו כדי להחזירה. תקנה זו נבעה מהחשש של חז"ל, פן הגזלן ימנע לחלוטין מהשבת הגזילה, העלולה לגרום לו נזק כספי גדול בהריסת המבנה.

צעילוי נשמת

הר"ר **ישעיה נפתלי שוורץ** ז"ל

ב"ר טוביה אליעזר ז"ל
נלב"ע כ"ו בשבט תשכ"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **טוביה אליעזר שוורץ** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **מנחם לוי** ז"ל

ב"ר משה ז"ל נפטר ביום הולדתו ה-פ"ו,
כ"ג בשבט תשע"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה זלדה פרידמן** ע"ה

ב"ר שלמה זלמן ז"ל נלב"ע כ"ג בשבט תשס"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י ילדיה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יחזקאל עקשטיין** ז"ל

ב"ר דוד ז"ל נלב"ע כ"ד בשבט תשס"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת
הר"ר **דוד אקשטיין** שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף רוזינגר** ז"ל

ב"ר אברהם שמשון ז"ל נלב"ע כ"ה בשבט תשס"ב

מרת **חנה (הלן) רוזינגר** ע"ה

ב"ר אהרן ז"ל נלב"ע כ"ח בטבת תשס"ב **תנצב"ה**

הונצחו ע"י נכדם הר"ר **דב ריגר** שיח'י

וחרג בחצי אמה לתוך רשותו, יהרוס את הבניה החריגה. אולם, הנתבע טען להגנתו כי לא נכח בביתו בתקופת הבניה, ואשתו כלל לא ידעה כי הבניה חורגת לשטחו של שמעון, ולפיכך החריגה לא נעשתה במזיד ועל כן אינו חייב להרוס את הבנייה הנוספת, ורשאי הוא לשלם לראובן את שווייה של הקרקע.

ההכרעה בנידון זה, תלויה בטעמים הנזכרים לעיל. שכן, לדעת הסוברים, כי גזילת קרקע שונה משאר הגזילות, מפני שאין אפשרות להסתירה, או משום שאינה נחשבת כגזולה, על שמעון להרוס את הבניה החורגת, למרות שנעשה הדבר בשוגג, ואין להבדיל בין בניה במזיד לבניה בשוגג, שהרי אין עילה ל"תקנת השבים". אולם, לדעת המב"ט, שחז"ל לא הכלילו את גנבי הקרקעות בתקנת השבים מפני חומרת המעשה, מאחר ששמעון כלל לא התכוון לגזול והבנייה החריגה נעשתה שלא בידיעתו, יתכן (עיי"ש במב"ט), שבאופן זה תחול "תקנת השבים" על שמעון, ודי בכך שישלם לראובן את שווייה של הקרקע ואין ראובן יכול לאלצו להרוס את החריגה.

מגרש שנמכר פעמיים: מעשה באדם שמכר מגרש לפלוני, ולאחר מכן, שב ו"מכר" את המגרש לאדם אחר, שלא ידע על המכירה הקודמת ובנה על המגרש בניין לתפארת. עם סיום הבנייה, הופיע בפניו הקונה האמיתי, הראשון, ותבע ממנו לפנות את הקרקע. בעל "ערוך השולחן" (שם) התייחס לשאלה זו וכתב, כי על פי דברי המב"ט הנזכרים, רשאי הבונה לפצות את הקונה האמיתי בממון, ואינו חייב לפנות את הקרקע, שהרי פעל בתום לב וחלה עליו "תקנת השבים".

אולם, בספר פתחי חושן (הל' גניבה פ' ב' סעי' י"א), מחלק בסברה יפה, ואומר, כי גם לדעת המב"ט, במקרה זה חייב הבונה לפנות את הקרקע, שכן, מסתבר ש"תקנת השבים" נתקנה כאשר שיקע הגזלן קורה אחת גזולה בתוך ביתו, שחכמים הקלו עליו שלא יאלץ להרוס את כל ביתו עבור קורה אחת. שונה הדבר, כאשר המבנה כולו שוכן על קרקע גזולה, שאין זה מסתבר שחז"ל תקנו שאדם יוכל להתגורר על קרקע חבירו בטענה שיגרם לו הפסד אם יאלץ לפנות את הבית, אלא עליו להשיב את המגרש לבעליו.

ההבדל בין קרקע לחפץ: לכאורה, תקנה זו תקפה גם לגבי אדם שהרחיב את דירתו אל תוך שטח השייך לחבירו, שכאשר הנגזל ידרוש מהגזלן לסתור את הבניין העומד על קרקעו, תעמוד לצד הגזלן "תקנת השבים", שהרי סתירת הבניה תגרום לו נזק כספי.

אולם בתשובות הגאונים (שערי צדק חלק ד' ש"ו סימן י"א ד"ה הכין חזינא) אנו מוצאים, כי גזילת קרקע אינה דומה לגזילת חפץ נייד, ואף אם עלות הבניה הנוספת היתה גבוהה, אין מחייבים את בעל הקרקע להסתפק בקבלת תמורתה מן הגזלן, אלא הוא רשאי לדרוש מהגזלן לפנות את הקרקע, וכן נפסק להלכה (רמ"א חו"מ סימן ש"ס סעיף א'), שעל גזילת קרקע לא תקנו חכמים את "תקנת השבים".

גניבת קרקע חמורה היא: בדברי הפוסקים אנו מוצאים מספר טעמים, מדוע לא תקנו חז"ל "תקנת השבים" גם לגבי קרקעות גזולות. א. המב"ט (חלק ג' סימן קמ"ג) אומר, כי חז"ל החמירו עם גזלני הקרקעות, משום שגניבת קרקע חמורה היא, ועוולתה עולה לאין ערוך על גזילת חפצים אחרים. ב. לדעת הלבוש, (שם), לא ראו חז"ל צורך להקל על גזלני הקרקעות, משום, שהתקנה נועדה כדי שהגזלנים לא יסתירו את החפצים הגזולים וימנעו מהשבתם לבעליהם, מה שאין כן בקרקע, שאין אפשרות להסתירה, אין עילה לתקנה זו. ג. תקנת השבים לא הוחלה מעיקרה על קרקע מפני ש"קרקע אינה נגזלת" (טור או"ח סימן תרל"ז). כלומר: דיני גזילה אינם שייכים בקרקע, והגזולה אינו חייב באחריותה כאדם הגונב חפץ, אלא הוא חייב להשיבה משום שאינה שלו כלל ועיקר. תקנת השבים לא נתקנה אלא על חפצים שהתורה חייבה את הגזלן להשיבם והטילה עליו את אחריותם. לגזול חפצים אלה המירו חז"ל את חיוב השבת החפץ בעין, בתשלום (שו"ת שואל ומשיב מהדורה א' חלק ג' סימן ר"ח). ההבדל בין טעמים אלה אינו רק בהסבר תקנת חז"ל, אלא יש לכך גם השלכות הלכתיות לגבי מקרים מסויימים:

בנייה בשוגג על שטח של הזולת: בפני בעל שו"ת רשמי שאלה (סימן נ"ו) הופיעו ראובן ושמעון לדין תורה. ראובן תבע כי שמעון שהרחיב את דירתו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

